

İnsanı havalandırıp baş aşağı felakete atan şöyle bir hal var: İstihkak nazara alınmayarak Hakk'ın takdiri hakkında tefrit veya ifrat yapılır.

İ'lem eyyühe'l-aziz! İnsanı havalandırıp baş aşağı felakete atan şöyle bir hal var:

İstihkak nazara alınmayarak Hakk'ın takdiri hakkında tefrit veya ifrat yapılır. Ve kuvvetine, kıymetine bakılmayarak küçük veya büyük bir yük altına alınır gibi gayr-ı insanî haller insanı insaniyetten düşürür, ya zulme veya kizbe sevk eder.

Mesela, bir fırka askerinin mümessili bir nefer, bütün askerlik umûrunu bilmek veya bir katre sudaki timsalinden, şemsin azametini göstermek talebinde bulunmak, en yüksek bir insafsızlıktır.

Çünkü vasıf ile ittisaf arasında fark vardır. Mesela, katredeki timsal, şemsin evsafını gösterir. Amma o evsaf ile muttasıf olamaz.

İstihkak nazara alınmayarak Hakk'ın takdiri hakkında tefrit veya ifrat yapılır.

İstihkak, bir varlığın: Kapasitesine, konumuna, vazifesine, taşıyabileceği yüke göre **hak ettiği değerdir**. Bu değer, Cenabı Hakkın takdiridir. Allah herkese kendine gör bir kamet ve kıymet yüklemiştir. İnsan, ilâhî teraziye terk edip kendi keyfî terazisiyle tarttığı anda: İfrata kaçır ya küçüğü büyük zanneder. Ya da tefrite düşer büyüğü küçük görür.

Tefrit: Eksik görmek, küçümsemek. **İfrat:** Abartmak, aşırı büyütme

İstihkakı nazara almamak ise, bu ilâhî ölçüyü görmezden gelerek, varlıklara ve insanlara kaldıramayacakları sorumluluklar yüklemek yahut **taşıyabilecekleri vazifeleri onlardan esirgemektir**.

Ve kuvvetine, kıymetine bakılmayarak küçük veya büyük bir yük altına alınır gibi gayr-ı insanî haller insanı insaniyetten düşürür, ya zulme veya kizbe sevk eder.

Bu hâl, zahirde adalet gibi görünse de hakikatte **zulmün ta kendisidir**. Çünkü adalet, herkese eşit yük vermek değil; **herkese taşıyabileceği kadar yük vermektir**. Aynı ağırlığı çocuğa da, yetişkine de yüklemek nasıl insafsızlıksa; aynı beklentiyi, aynı mesuliyeti, aynı vazifeyi herkesten istemek de o derece mizanı bozar.

İstihkak gözetilmediğinde, insan Allah'ın koyduğu ölçüyü bırakır; kendi hissiyatını ölçü yapar. Öfkesine göre cezalandırır, sevgisine göre büyütür, korkusuna göre küçültür. Böylece **keyfî bir terazi** kurar ve bu teraziyile tartılan her hüküm ya **tefrit** ya da **ifrat** doğurur.

Bu yanlış bakışın neticesinde: İfrat ile küçük bir istidat, büyük bir vazifenin altına sokulur; ezilir. Tefrit ile büyük bir kabiliyet, küçük bir alana hapsedilir; körelir. Her iki durumda da ortaya çıkan şey adalet değil, **zulümdür ve yalandır**.

Zulüm nedir? Bir şeye **taşıyamayacağı yükü yüklemek** veya **taşıyabileceği yükü ondan esirgemek**. Bu noktada insan iki felaketten birine düşer: **Zulüm:** Başkasına veya kendine haksız yük bindirir. **Kızb:** Yalan söyler, uydurur, olduğundan farklı görür veya görünür.

Mesela, bir fırka askerinin mümessili bir nefer, bütün askerlik umûrunu bilmek

Bir fırka askerinin mümessili olan bir **neferden mesela bir onbaşidan:** Bütün savaş planlarını bilmesi, tüm stratejileri çözmesi, her karardan mesul tutulması istenirse, bu **en yüksek zulüm** olur. Çünkü neferin istidadı buna müsait değildir.

veya bir katre sudaki timsalinden, şemsin azametini göstermek talebinde bulunmak, en yüksek bir insafsızlıktır. Çünkü vasıf ile ittisaf arasında fark vardır. Mesela, katredeki timsal, şemsin evsafını gösterir. Amma o evsaf ile muttasıf olamaz.

Bir **katre sudaki güneş yansımından, güneşin azametini göstermesini istemek**, en büyük insafsızlıktır. Damla güneşi yansıtır ama damla güneş değildir. "Bu damla güneştir"

demek **tecelli ile zâtı karıştırmaktır. Çünkü vasıf ile ittisaf arasında fark vardır.**

Vasıf: Bir şeyin özelliği. **İttisaf:** O özellik ile bizzat donanmış olmaktır

Damlada güneşin ışığı, ısı, yedi rengi görünür. Bir derece kendi kametine göre güneşin aksini yansıtır ve vasıflarını gösterir; ama o vasıfla **muttasıf** olamaz. Yani damlada güneş gözüktüğü diye damlaya güneş diyemeyiz. Güneşin azametini o damladan bekleyemeyiz.

Yine bir aynanın karşında dursanız. Siz aynada temessül edersiniz. Ayna sizi gösterir. Ama ayna siz değildir. Sizin misaliniz o aynada gözüktü diye ayna sizin sıfatlarınızla muttasıf olamaz.

Tüm mahlukat Rabbimizin isimlerine aynadır. Her bir varlık, kabiliyeti nispetinde İlâhî isimlerden bir tecelli gösterir; fakat hiçbir mahlûk, o ismin sahibi olmaz.

Rabbimiz **her şeyi bilen** mânâsında **El-Alîm**'dir. Bu isim kulunda tecelli eder; kulda ilim görünür. **Ama onu Alîm yapmaz.** Kul bilir; fakat her şeyi bilen değildir.

Rabbimiz **her şeye gücü yeten** mânâsında **El-Kadîr**'dir. Bu isim kulunda tecelli eder; kulda kudret görünür. **Ama onu Kadîr yapmaz.** Kul yapar; fakat mutlak kudret sahibi değildir.

Rabbimiz **her şeyi iradesiyle dileyen** mânâsında **El-Murîd**'dir. Bu isim kulunda tecelli eder; kulda tercih ve irade görünür. **Ama onu Murîd yapmaz.** Kul ister; fakat her istediğini olduran değildir.

Rabbimiz **her şeyi işiten** mânâsında **Es-Semî**'dir. Bu isim kulunda tecelli eder; kul işitir. **Ama onu Semî yapmaz.** Kul duyar; fakat her sesi, her hâli işiten değildir.

Rabbimiz **her şeyi gören** mânâsında **El-Basîr**'dir. Bu isim kulunda tecelli eder; kul görür. **Ama onu Basîr yapmaz.** Kul bakar; fakat her şeyi kuşatan bir görüşe sahip değildir.

Rabbimiz **sonsuz merhamet sahibi** mânâsında **Er-Rahîm**'dir. Bu isim kulunda tecelli eder; kul merhamet eder. **Ama onu Rahîm yapmaz.** Kul acır; fakat her şeyi kuşatan bir rahmet sahibi değildir

Rabbimiz **her şeye malik** mânâsında **El-Mâlik**'tir. Bu isim kulunda tecelli eder; kuluna mal mülk verir. **Ama bu sahiplik onu Mâlik yapmaz.** Kul emanetçidir; mülkün hakikî sahibi değildir.

Bu liste çoğaltılabilir. İşte bu fark korunmazsa, **tecelli zât sanılır.** Ayna unutulur, ışık camdan bilinir. Kulda görünen nimet, kudret ve ilim **kaynak zannedilir.** Hâlbuki kul **aynadır;** ayna parlar ama güneş değildir. Yansıtır ama sahip olmaz. Bu çizgi muhafaza edilirse **tevhid korunur.**

Şimdi bu metin burada bitti gibi duruyor. Peki Üstadımız tüm bunları niçin zikretti? Okumaktan maksat anlamak, anlamaktan maksat o hakikati akla, kalbe hazmettirmek ve

nefsi dahi bu hakikate boyun eğdirmektir. Mesnevi- Nuriye Risale-i Nur'un çekirdeği olması hasebiyle bu küçük gibi gözükken konuda çok büyük hakikatler dürüldür. Şimdi buraya kadar anlattıklarımızı tekrar edip sonra hakikate nazar edelim.

- İstihkak, İlâhî bir ölçüdür; keyfî değildir. Her varlığa, taşıyabileceği kadar yük verilmiştir.
- İstihkak gözetilmezse mizan bozulur, ölçü kaybolur.
- Tefrit, küçüğü küçümsemek; ifrat, küçüğü büyütmezdür.
- İstihkak gözetilmediğinde insan **zulme** ve **kizbe** düşer.
- Damla güneşi yansıtır; ama güneş değildir.
- Bir onbaşıdan bir generalin bilgisi tecrübesini istemek en büyük insafsızlıktır.
- Ayna insanı gösterir; ama insan olmaz.
- Vasıf başkadır, ittisaf başkadır.
- Bir şeyde görünen sıfat, o şeyin o sıfatla **muttasıf** olduğunu göstermez.

Bu Çizgi Aşılırsa Ne Olur?

1- Kul Kendini İlahlaştırır

Kulda ilim vardır, kudret vardır. Lâkin kaynak unutulursa aynadaki parlak güneşten değilde aynanın kendisinden bilinmeye başlanırsa, kul artık şunu demeye başlar: “Ben yaptım.” “Ben başardım.” “Ben olmasam olmazdı.” Bu sözler, Karun’un dili, Firavun’un yoludur.

- Başarılı iş adamı: “Bu noktaya kendi emeğimle geldim” der.
- Hoca: “Ben olmasam bu insanlar yoldan çıkardı” vehmine kapılır.

Rab olmaya niyet etmez belki; ama bu hâl, **Firavunluğun ilk basamağıdır**. Zira Firavun, “Ben sizin en yüce rabbinizim” demeden önce **“Ben bilirim, ben yaparım” dedi**. Böylece **mevhum rububiyet** hortlar, kul haddini fark etmeden aşar.

Firavun’un sözü:

وَنَادَى فِرْعَوْنُ فِى قَوْمِهِ قَال يَا قَوْمِ أَلَيْسَ لِي مُلْكُ مِصْرَ وَهَذِهِ
الْأَنْهَارُ تَجْرُ مِن تَحْتِي أَفَلَا تُبْصِرُونَ

“Ey kavmim! Mısır’ın mülkü benim değil mi? Şu nehirler de benim altımdan akıyor mu? Hâlâ görmüyor musunuz?” *Zuhruf Suresi 51. Ayet*

Karun’un sözü:

قَالَ إِنَّمَا أُوتِيتُهُ عَلَى عِلْمٍ عِنْدِي

Nimeti kaynaktan koparan, kudreti kendine mal eden, kendi aynasında tecelli eden özellikleri kendinden bilen farkında olmadan **ilahlaşma yoluna girer**.

2- Sebep Yaratıcı Sanılır

Bu alemde tüm sebepler **vesiledir**; yaratıcı değildir. Lâkin sebep unutulursa, **cam kutsanmaya** ve ışık camdan bilinmeye başlanır.

Böyle olunca: **Doktor**, şifa verici sanılır. Hâlbuki doktor sebeptir; şifayı veren Allah'tır.

Patron, rızık verici zannedilir. Hâlbuki patron da bir vasıta; rızık sahibi değildir.

Tabiat, “ana” yapılı; kızar, verir, alır zannedilir. Hâlbuki tabiat **kanundur**; icracı değil, icra edilendir. Kitaptır katip değildir, sanattır Sani değildir.

Güneş unutulursa aynalar güneş zannedilmeye başlandığı gibi; sebeplerde yaratıcı sanılmaya başlanır ve hakiki fail makamına çıkarılır. Çünkü hakikatte: Sebep **yapar gibi görünür**, ama sadece bir perde bir vesiledir.

3-Liderler putlaşır

Liderler de aynadır. Onların başarıları ve muvaffak olmaları Rabbimizin onlar vermesiyledir. Ama aynalar unutulursa **camlar kutsanmaya başlanır**.

Tarihin sayfaları putlaştırılan liderlerin numuneleriyle doludur. Firavunlar, Nemrutlar ve son yüzyıldaki ideolojiler, liderlerini putlaştırdı. Bu noktadan sonra: Hatalar görülmez, eleştiri yasaklanır, sorgu ihanet sayılır. “O yapıyorsa hikmeti vardır” denir; Böylece lider, **insanlıktan çıkarılır**; fark ettirmeden **ilahlık makamına** oturtulur.

Hâlbuki hata, insan olmanın alametidir. Hatasızlık iddiası, **ilahî bir sıfattır**.

4-Şirk Kapısı Aralanır

Şirk her zaman **putla, heykelle, açık inkârla** gelmez. Çoğu zaman **kelimelerle** başlar. “Allah yaptı” denmesi gerekirken, yavaş yavaş **“O yaptı”** denmeye başlanır. “Bu sistemi falanca kurdu.” “Bu başarı onun eseridir.” “Bu iş onsuz olmaz.” Allah tamamen inkâr edilmez; ama **devre dışı bırakılır**.

İsim vardır, fiil yoktur. Dil “Allah” der; kalp ve akıl **sebeplerde takılır**. Böylece tevhid, fark ettirmeden zedelenir; şirk, **imanın içine sızar**.

Kur’ân bu hâli şöyle haber verir:

وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُمْ بِاللَّهِ إِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ

“Onların çoğu şirk koşmadan Allah’a iman etmezler,

Yûsuf, 106

Bu ayet, açık inkârcıları değil; **iman ettiği hâlde Allah’ı devreden çıkarıcıları** haber verir. Şirk burada bir inkâr değil; **yetki paylaşımıdır**. Allah vardır; ama **iş görmez** kabul edilir. Neticede sebep konuşur, Allah’ın fiili perde arkasına itilir. Tanımayanın değil, **tanıdığını zannedenin** şirki.

5-Allah’ı Takdis Edeyim Derken Kusur Isnâd Etmek

Bazen insan, Allah’ı yüceltmek isterken farkında olmadan **O’na kusur isnâd eder**.

Mutezile bu yanlış bakışın en bariz misalidir. Allah’ın sonsuz haşmet ve azametini, **küçük ve basit görünen işler üzerinde tecelli eder** şekilde düşünemediler. “Allah -hâşâ- âdi ve basit şeylerle meşgul olmaz; bunlar sebeplerin işidir” dediler.

Zannettikleri şuydu: Büyüklük, küçükle ilgilenmemektir. Hâlbuki hakikat şudur: **Kudretin büyüklüğü**, en küçük işi dahi **aracıya muhtaç olmadan** yapabilmesidir.

Bir çekirdeği ağaç yapan kudret, güneşi döndüren kudretten **daha küçük değildir**.

Küçüğü Allah’a layık görmeyen, farkında olmadan Allah’ın kudretine bir kayıt koyar.

Bu bakışta Allah vardır; ama her işe **müdahil değildir** kabul edilir.

Neticede: Sebepler fail yapılır, Takdis zannedilen söz, **ta’til** olur.

Allah’ı yüceltelim derken, **Rububiyetini daraltmak**, takdis değil; **kusur isnâdıdır**.

6-Âlimler ve Şeyhler Hatasız Sanılır

Âlim ve şeyh **aynadır**. Ayna, güneşi gösterir, ışığı yansıtır ama **kaynak değildir**.

Âlim: İlmi kendinden üretmez. İlmi **taşıyandır**, icat eden değildir.

Şeyh: Hidayeti vermez. Hidayete **vesile olur**, sahibi değildir.

Bu sınır korunmazsa büyük bir sapma başlar. Âlimi veya şeyhi **hatasız görmek**, onu **insanlıktan çıkarmaktır**. Farkında olmadan **masumiyet makamına** taşımaktır.

Bu noktadan sonra: Soru sorulamaz, itiraz edilemez, istişare biter. Çünkü ölçü hakikat değil, **şahıs** olur.

“Benim şeyhim her şeyi bilir” denir. Sormak gerekir: **Senin şeyhin -hâşâ- ilah mı?** Bu,

sadece bir küfür ifadesi değil; **masdar ile menbaı karıştırmaktır**. Masdar ile menba karışınca, ayna güneş zannedilir.

Daha da ileri gidilir: “Benim şeyhim küreleri çevirir.” “Kâinatta tasarruf eder.” gibi **şirk kokan sözler** söylenir. Hâlbuki âlim ve şeyh, yolun kendisi değil, **yol levhasıdır**; levha kutsanırsa yol kaybolur, ayna parlatılırsa güneş görünmez, şahıs büyütülürse **tevhid küçülür**.

7-Peygamberler İlah Sanılır

Peygamberlerin ilahlaştırılmasının temel sebebi, **masdar ile menbanın, elçi ile gönderenin, ayna ile güneşin** birbirine karıştırılmasıdır; zira insan, gördüğü tecelliği kaynağıyla ayıramadığında, en parlak aynayı güneş zannetmeye meyleder.

Hâlbuki peygamber, ilâhî isim ve sıfatların **en berrak aynasıdır**; vahyi en saf hâliyle yansıtır, mucizeyi en açık biçimde gösterir, fakat **hiçbir zaman kaynağın kendisi olmaz**.

Bu çizgi kaybolduğunda, “Allah’ın izniyle” kaydı unutulur; fiil görünür, izin silinir; mucize konuşur, **kudretin sahibi perde arkasına itilir**. Böylece kul ilahlaştırılır, peygamber tanrılaştırılır.

Tarih bunun acı misalleriyle doludur. Kur’ân bu sapmayı açıkça haber verir:

وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللَّهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللَّهِ

Yahudiler “Uzeyir Allah’ın oğludur” dediler; Hristiyanlar da “Mesîh Allah’ın oğludur” dediler. *Tevbe Suresi 30. Ayet*

Bu sözler, peygamber sevgisinin taşması değil; **tevhid çizgisinin kaybolmasıdır**. Nitekim Kur’ân devamında bu durumu, ağızlarda geveleyen câhilce sözler olarak nitelendirir ve bunun geçmiş kâfirlerin sözlerine benzediğini bildirir.

Bugün dünya nüfusunun yaklaşık üçte birini oluşturan milyarlarca insanın, peygamber sevgisini **ilahlaştırmaya** dönüştürmesi, bu karışıklığın ne kadar yaygın ve ne kadar derin olduğunu gösterir. Oysa Hz. İsa (a.s.), kendisine verilen mucizeleri anlatırken, her defasında çizgiyi özellikle muhafaza eder:

“Çamurdan kuş yaparım, ona üflerim ve **Allah’ın izniyle** kuş olur; körü ve alacalıyı **Allah’ın izniyle** iyileştiririm; ölüleri **Allah’ın izniyle** diriltirim...”

Bu tekrarlar **bir akîde dersidir**. Mucize vardır; fakat Allahın izniyledir.

Kur’ân, peygamberleri ilahlaştıranlara karşı başka bir istikametten de uyarır; onların

beşeriyetini özellikle hatırlatır:

وَقَالُوا مَا لِهَذَا الرَّسُولِ يَأْكُلُ الطَّعَامَ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ؟ لَوْلَا
أُنزِلَ إِلَيْهِ مَلَكٌ فَيَكُونُ مَعَهُ نَذِيرًا؟ أَوْ يُلْقَى إِلَيْهِ كَنْزٌ أَوْ تَكُونُ لَهُ جَنَّةٌ
يَأْكُلُ مِنْهَا؟

“Bu nasıl peygamber ki yemek yer, çarşılarda dolaşır? Yahut kendisine bir hazine verilseydi veya besleneceği bir bahçe olsaydı ya!” *Furkân Suresi 7-8. Ayet*

Bu itiraz, **ölçüyü kaçırın bakışın** çok çarpıcı bir misalidir. Çünkü bu sözleri söyleyenler, peygamberden **beşer üstü bir hayat**, aynadan ise **güneşin bizzat kendisini** talep etmişlerdir. Hâlbuki peygamber, güneş değildir; **güneşi en berrak şekilde gösteren aynadır**. Ayna ne kadar berrak olursa olsun, güneş değildir; ayna güneş zannedildiği anda, **tevhid yıkılır**.

8-Bir Ferdin Hatasıyla Bütün Bir Davayı Mahkûm Etmek

Bir ferдин hatasını esas alıp, onun temsil ettiği bütün bir davayı mahkûm etmek; **aklın değil, öfkenin hüküm verdiği** bir bakışın neticesidir; çünkü hakikat şahıslarla kaim değildir, şahıslar hakikatin aynalarıdır ve ayna çatladı diye güneş suçlanmaz.

Bu sebeple bir doktorun hatası **tıbbi iptal etmez**; bir hâkimin rüşveti **adaleti yok etmez**; bir öğretmenin kusuru **eğitimi çökertmez**; zira parça bozulur ama **bütün çöpe atılmaz**, arızalı bir temsil, temsil edilen hakikati ortadan kaldırmaz.

Ne var ki hak davalar, çoğu zaman **hakikatleriyle değil, temsil hatalarıyla vurulur**; çünkü bir düşünceyi delille çürütmek zor, bir şahsın kusurunu büyütüp genellemek ise kolaydır ve bu kolay yol, insanı fark ettirmeden **haksızlığa** sürükler.

Bir Müslümanın hatasıyla ümmeti yargılamak, **bir bahçede çürük bir elma bulup bahçeyi ateşe vermek** gibidir; bir hazinede silik bir para çıkınca, hazineyi değersiz ilan etmeye benzer; bu ise adalet değil, **ölçüsüzlüktür**. Zira şahıslar **ölçü değildir**; ölçü hakikattir. İnsanlar değişir, şaşar, hata eder; fakat hakikat, temsilcilerinin kusuruyla kirlenmez. Hata şahsîdir; **genelleştirilemez**.

Bu bakış kaybolduğunda, hatayı ayıklamak yerine davayı yok etmek tercih edilir; böylece yanlış yapan şahıs değil, **doğru olan hakikat** cezalandırılmış olur. Neticede bir ferдин hatasından hareketle bütün bir davayı mahkûm etmek, **adaletin değil, kolaycılığın**

hükmüdür; hakkı korumaz, yalnızca hakikati susturur.

Şimdi bütün bu mânâlar ışığında **Üstadımızın metnine bir daha nazar edelim.** Zira mesele, satırları okumak değil; **satırların altına gizlenen mânâyı aramaktır.** Üstad, bir cümleyi rastgele kurmaz; her kelimeyi, her terkibi, bulunduğu **makama** göre seçer.

Bu noktada kendimize şunu sormalıyız: Üstad bu cümleyi **niçin tam burada söyledi?** Neden başka bir ifade değil de **özellikle bunu tercih etti?** Hangi yanlış anlayışı tashih ediyor, hangi ölçüyü yeniden yerine koyuyor?

Bu sorular sorulmadan yapılan okuma, bilgi verir; fakat **idrak kazandırmaz.** Hâlbuki Risale-i Nur, sadece okunmak için değil; **derinden derine tefekkür edilmek** için yazılmıştır. Her cümle, bir kapıdır; açılmadıkça içindeki hakikat görünmez.

Onun için metni, “ne dedi?” diye değil; **“Niçin böyle dedi?”** diye okumalıyız. Cümlenin zahirinde durmayıp, işaret ettiği **mizanı, hududu ve tehlikeyi** fark etmeliyiz. Ta ki kelimeler zihninizde dolaşan bilgiler olarak kalmasın; **bakışımızı düzelten ölçülere, kalbimizi muhafaza eden sınır taşlarına** dönüşsün.

İşte bu dikkatle bakıldığında, Üstadın bir cümleyle koskoca bir yanlış yolu nasıl kapattığı, bir kelimeyle tevhidi nasıl muhafaza ettiği daha iyi anlaşılacaktır.

Şimdi yukarda mütalaa ettiğimiz manalarla üstadımızın metnine bir daha nazar edelim.

İ'lem eyyühe'l-aziz! İnsanı havalandırıp baş aşağı felakete atan şöyle bir hal var:

İstihkak nazara alınmayarak Hakk'ın takdiri hakkında tefrit veya ifrat yapılır. Ve kuvvetine, kıymetine bakılmayarak küçük veya büyük bir yük altına alınır gibi gayr-ı insanî haller insanı insaniyetten düşürür, ya zulme veya kizbe sevk eder.

Mesela, bir fırka askerinin mümessili bir nefer, bütün askerlik umûrunu bilmek veya bir katre sudaki timsalinden, şemsin azametini göstermek talebinde bulunmak, en yüksek bir insafsızlıktır. Çünkü vasıf ile ittisaf arasında fark vardır. Mesela, katredeki timsal, şemsin evsafını gösterir. Amma o evsaf ile muttasıf olamaz.